

मस्यौदा

नेपाल दूरसंचार प्राधिकरण

International Call Bypass

र

Interconnection Regime

अध्ययन प्रतिवेदन

फागुन, २०६७

सारांश

Call Bypass र *International call Termination* एवं *Interconnection Regime* का विषयमा यो अध्ययन केन्द्रित छ । देश विदेशका दूरसञ्चार सेवाको महसूल, अन्तरआवद्धता शुल्क र कल पास गर्न आवश्यक पूर्वाधारमा सबै अनुमति प्राप्त सेवा प्रदायकहरुलाई हुने पहुँचको अध्ययन गरिएको छ । प्राधिकरणले हाल सम्म अन्तर्राष्ट्रिय कलका निमित्त अन्तरआवद्धता नियमन नगरेको हुनाले मुख्य अनुमति प्राप्त सेवा प्रदायकहरुले आफ्ना अन्तर्राष्ट्रिय आगमन कलका महसूल दरहरु समसामयिक नवनाउने, अत्यधिक अन्तरआवद्धता शुल्क लिने र आफ्ना पूर्वाधारमा अन्य सेवा प्रदायकहरुलाई अति न्यून मात्र पहुँच उपलब्ध गराउने गरेको प्रस्तुत अध्ययनबाट देखिन्छ । विधिवत रुपमा नेपालबाट विदेश कल गर्दा भन्दा विदेशबाट नेपालमा कल गर्दा लाग्ने महसूल कैयौं गुणा बढी भएको पाइएको छ । उदाहरणका लागि वाहिर कल गर्दा सबै किसिमका करहरु सहित गर्दा पनि ब्रोड लिंकबाट रु. ११- प्रति मिनेट र नेपाल टेलिकमबाट अमेरिका फोन गर्दा रु. ४१- प्रति मिनेट भन्दा कम लाग्दछ । तर वाहिरबाट त्यस्तै किसिमको कल नेपालमा गर्दा रु. १३१- प्रति मिनेट भन्दा पनि बढी लाग्दछ । यो स्थितिले गर्दा पनि कल वाइपासलाई सहयोग पुगेको देखिन्छ । अतः कल वाइपास नियन्त्रण गर्न प्रशासनिक कारवाहीका साथै प्राधिकरणले अन्तर्राष्ट्रिय कलका निमित्त उपयुक्त अन्तरआवद्धता पद्धति (अर्थात अन्तरआवद्धता शुल्क अन्य देशमा जस्तै घटाउने र कल सजिलैसंग पास हुन सक्ने स्थिति) लागु गर्न आवश्यक भएको छ । यसका निमित्त हाल विद्यमान अन्तर्राष्ट्रिय आगमन कलका निमित्त सेवा प्रदायकहरुले आफुहरु विच तय गरेको अन्तरआवद्धता शुल्क रु. ५१- प्रति मिनेटबाट तत्काल घटाई ७२ पैसा प्रति मिनेट कायम गर्न र *Point of Intecronnection (POI) congestion* हालको ४६ % बाट घटाई ३ % मा नवढने व्यवस्था गर्न आवश्यक देखिएको छ । यो व्यवस्था लागु गर्दा अन्तर्राष्ट्रिय कलका निमित्त हालको रु. ५१- को सट्टामा केवल ७२ पैसा मात्र थपिने छ र अन्तर्राष्ट्रिय कल *Termination* शुल्क प्राधिकरणबाट स्विकृत अर्न्देशीय अन्तर्आवद्धता शुल्क सहित गर्दा पनि ८६ पैसा देखि बढीमा रु. १.५६१- प्रति मिनेटमा झर्ने छ । यो दर सरदरमा कल वाइपास गराउने व्यक्तिले सिमकार्ड वा फोन लाईन उपयोग गर्दा लाग्ने खर्चकै हाराहारीमा हुनेछ । फलस्वरुप कल वाइपासमा कमी आउनुका साथै विदेशबाट नेपाल आउने सबै कलहरु सस्तो हुने मात्रै होइन वैधानिक तरिकाले आउने हुनाले कलहरु गुणस्तरीय हुने र सजिलैसंग सम्पर्क स्थापना हुने हुन्छ । सस्तो र गुणस्तरीय भए पछि र कल वाइपास कम भए पछि अनुमति पत्र प्राप्त सेवा प्रदायकहरुबाट आउने कलको संख्या अत्यधिक बढने छ र सेवा प्रदायकको आय र राजस्व पनि स्वतः वृद्धि हुने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

१. पृष्ठभूमि :

अनधिकृत रूपमा अन्तराष्ट्रिय टेलिफोन कलहरु विदेशवाट (इन्टरनेट संजाल मार्फत) नेपाल भित्र्याई अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाहरुको अन्तराष्ट्रिय गेट वे छली स्थानीय तवरले उनीहरुको नेटवर्कमा कल प्रवेश गराई ग्राहकसम्म पुराउने प्रक्रियालाई कल बाइपास भन्दछन । ती कल भित्रयाउने गैर कानूनी व्यक्ति वा इकाइलाई अनुमति प्राप्त सेवाप्रदायको संजालसंग कल टर्मिनेसनका लागि विधिवत अन्तरआवद्धता (Interconnection) दिइएको हुदैन । उक्त संजालमा प्रवेश गर्न सेवा प्रदायकवाट सर्वसाधारण ग्राहकका निमित्त वितरित टेलिफोन वा सिम कार्ड प्रयोग गरिएको हुन्छ । विदेशवाट सम्पर्कका लागि लक्षित ग्राहकलाई त्यस्ता टेलिफोन वा सिमकार्डवाट डायल गरी विदेशवाट आएका कल स्थानीय नम्बरवाट आएका कल सरह ती ग्राहकसम्म पुराउने गर्दछन ।

यस्तो प्रक्रियाले राज्यलाई प्राप्त हुने राजस्व र सेवा प्रदायकको आयमा प्रतिकूल प्रभाव पर्नुको साथै कलको गुणस्तरमा ह्रास हुने, विदेशवाट आउने कलमा अवरोध हुने र नेपालमा फ्याक्स आउन समेत कठिनाई हुने गरेको पाइएको छ । यसरी टेलिफोन आउदा टेलिफोन गर्ने ग्राहकको परिचय नखुल्ने हुनाले अपराधिक कृयाकलापमा सहयोग हुने गरेको समेत पाइएको छ ।

अतः विदेशवाट आउने कलहरु अनुमति प्राप्त संस्था मार्फत मात्र आउने गरी कल बाइपास रोकन अत्यावश्यक भएको छ । यसको लागि प्रहरीको सहयोगमा नियमित निरिक्षण गरी, दोषी पत्ता लगाइ कारवाही गर्ने, इन्टर्नेट तथा सिमकार्ड वितरण तथा संचालन अझ व्यवस्थित र प्रभावकारी गराउने कार्य भै रहेका छन । यस्ता प्रशासनिक तथा व्यवस्थापकीय सुधार कार्यको अलावा नीतिगत व्यवस्था गर्न समेत आवश्यक भएको छ । अन्तराष्ट्रिय कल वाइ पास र अन्तर्आवद्धता पद्यति (Interconnection Regime) को अन्तर्सम्बन्धको पहिचान गरी यस क्षेत्रमा आवश्यक र के कस्ता ठोस व्यवस्था कसरी लागु गर्न उपयुक्त हन्छ सो सम्वन्धमा यो अध्ययन गरिएको छ ।

२. कल बाइपासका आधार

कल बाइपास मूलतः आर्थिक प्रलोभन, प्राविधिक उपलब्धता र सहजताका कारण संभव भएको देखिन्छ । यी पक्षहरुको विवेचना देहाय वमोजिम प्रस्तुत गरिएको:

क) आर्थिक पक्ष:

अनुमति प्राप्त संस्थाले रोयल्टी, ग्रामिण विकासकोषमा निश्चित रकम जम्मा गर्नु पर्ने दायित्व विभिन्न प्रकारका करहरु राज्यलाई बुझाउनु पर्ने तर गैर कानूनी व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिले त्यस्ता करहरु छल्ल सकिने हुदां कलबाइपास गैरकानूनी कार्य गर्नेका लागि आकर्षक हुने कुरा निश्चित नै देखिन्छ ।

सो बाहेक अन्य देशका तुलनामा नेपालमा दूरसञ्चार सेवाका महसूल दरमा भएको संरचनागत भिन्नताले पनि यो व्यवसायलाई आकर्षक बनाएको छ ।

विदेशवाट Originate भएका कल नेपालमा Terminate गराउदा र नेपालवाट Originate भएका कल विदेशमा पठाउदा नेपाल र अन्य मुलुकका सेवा प्रदायक विच के कस्तो दर रेटमा कल उदगम हुने सेवा प्रदायकले कल ग्रहण गर्ने सेवा प्रदायकलाई भुक्तानी गर्ने भन्ने संझौता भएको हुन्छ । ती सबै तथ्यांक प्राधिकरणले राख्ने गरेको छैन । तर पनि वैधानिक तरिकाले कल भित्राउदा लाग्ने खर्च भन्दा कल वाइ

पासवाट कल भित्राउदा लाग्ने खर्च धेरै गुणा कम हुनु कल वाइपासको अर्को प्रमुख आर्थिक फाइदाको कारण भएको कुरा सहज अनुमान गर्न सकिन्छ ।

यो कुरा बुझ्न कलको महसूल दर हेरौ:

प्राधिकरणबाट स्विकृत देश भित्र उदगम हुने कलको महसूल दर तलको तालिका १ मा देखाइएको छ ।

तालिका १ को वृंदा १ मा देखाइएको न्यून दर एउटै सेवा प्रदायकको संजाल भित्र हुने कलका लागि हो भने उच्च दर दुई वेग्ला वेग्लै सेवा प्रदायकको संजालविचको कलका निमित्त लागु हुने दररेट हो ।

अन्तर संजाल कलका निमित्त कलको पहल हुने संजाल भएको सेवा प्रदायकले उक्त महसूलको केही हिस्सा कल ग्रहण गर्ने संजालको सेवा प्रदायकलाई अन्तरआवद्धता शुल्क (Interconnection Usage Charge – IUC) का रूपमा बुझाउनु पर्दछ । त्यसै कारणले अन्तर संजाल कल एउटै संजाल भित्र हुने कलको महसूल भन्दा बढी हुन्छ । अन्तर्देशीय अन्तरआवद्धता शुल्कको अधिकतम दर प्राधिकरणले तोकेको छ जुन तलको तालिका २ मा देखाइएको छ ।

तालिका १: ग्राहकबाट भुक्तानी गरिने टेलिफोन कलको महसूल (कर बाहेक)

	कलको किसिम	इकाइ	महसूल दर रु.
१	देश भित्र हुने कलको महसूल		
१.१	स्थानीय कल	प्रतिकल	१
१.२	मोवाइल	प्रति मिनेट	०.५५ देखि २.८ सम्म
१.३	अन्तर्देशीय कल	प्रति मिनेट	१ देखि ३ सम्म
२	माथि सबैको औषत	प्रति मिनेट	१.५०

अन्तर संजाल हुने कलको महसूल आफ्नो संजाल भित्र हुने कलको माथि तालिका १ मा उल्लेखित दररेटमा अन्तर्आवद्धता शुल्क समेत जोडदा हुन आउने रकम भन्दा बढी नहुने गरी मात्र सेवा प्रदायकले ग्राहकबाट महसूल उठाउन पाउछ । उक्त तालिका मा देखाइएको अन्तर्देशीय कलको ग्राहक शुल्कमा यो अन्तर्आवद्धता शुल्क समेत समावेश छ ।

तालिका २: अन्तरआवद्धता शुल्क प्रति मिनेट (कर बाहेक)

	अन्तर्देशीय कलको किसिम	शुल्क प्रति मिनेट
१	स्थानीय कल, लिमिटेड मोवाइलमा कल हस्तान्तरण (Termination)	१४ पैसा देखि ३४ पैसा सम्म (लामो दूरीका कलको यही वाहन शुल्क (Carriage Charge) बाहेक)
२	मोवाइल कल हस्तान्तरण र वहन दुवैको शुल्क	५४ पैसा (जुन सुकै दूरीमा भए पनि)
३	लामो दूरीका कलको वाहन शुल्क - (Carriage Charge)	४८ पैसा देखि ५० पैसा सम्म

माथिका तथ्यांकले के देखाउछ, भने अन्तर्देशीय कलका निमित्त तालिका २ अनुसार कल भित्रयाउने सेवा प्रदायकले प्रत्येक कलका निमित्त प्रति मिनेट १४ पैसा देखि वढीमा ८४ पैसा^१ सम्म मात्र पाउछ ।

अन्तराष्ट्रिय कलको महसूल

नेपालवाट उदगम हुने अन्तराष्ट्रिय कलको महसूल अनुसूचि १ मा संलग्न गरिएको छ । त्यसको केही अंश देहायको तालिका ३ मा देखाइएकोछ ।

तालिका ३: नेपालमा उदगम हुने अन्तराष्ट्रिय कल - महसूल (कर बाहेक)

	कलको किसिम	इकाइ	न्यूनतम मान रु.
१	नेपाल टेलिकमवाट भारत, सिंगापुर, हंगकंग चीन	प्रति मिनेट	३
	यूटिएल वाट भारत	प्रति मिनेट	३
२	ब्रोड लिंक ISP वाट इन्टर्नेट टेलिफोनी भारत लगायत १५ देश, (प्रवर्द्धनात्मक महसूल)	प्रति मिनेट	०.८८ (०.९९ कर सहित)

माथि उल्लेखित महसूलमा विदेशी सेवा प्रदायकलाई तिर्नु पर्ने वाहन (Carriage) र Termination दुवै शुल्क समेत स्वतः समावेश हुंदा पनि प्रति मिनेट केवल ८८ पैसा देखि रु. ३१- सम्म मात्र छ ।

विदेशवाट नेपाल आउने कलको महसूल दर कति छ, सो थाहा पाउन कठिन छ । तर कम्प्युटरवाट इन्टरनेट टेलिफोनी सेवा प्रदान गर्ने लोकप्रीय पोर्टलहरु गुगल, स्काइप र याहूवाट विभिन्न देशमा कल गर्दा लाग्ने महसूल दर (तालिका ४) ले केही अन्तराष्ट्रिय टेलिफोन सेवाको महसूल दरको पर्याप्त संकेत पाउन सकिन्छ ।

तालिका ३ र ४ तुलना गरी हेर्दा निम्न दुई कुरा स्पष्ट देखिन्छन:

- क नेपालवाट नेपाली सेवा प्रदायकहरु मार्फत वाहिर कल गर्दा महसूल दर रु.३१- प्रति मिनेट छ (तालिका ३), तर वाहिरवाट नेपालमा कल गर्दा प्रति मिनेट रु.१०१- भन्दा वढी लाग्ने देखिन्छ (तालिका ४, वुदा नं. ६) ।
- ख विकशित देशमा कल गर्न रु.२१- प्रति मिनेट भन्दा कम भए पुग्दछ भने नेपाल लगायत अधिकांश विकासोन्मुख देशमा कल गर्दा औषतमा प्रति मिनेट रु.१३१- भन्दा वढी लाग्ने गरेको छ ।

उस्तै प्रविधि प्रयोग हुने भए पनि महसूलमा यस्तो विशाल भिन्नता हुनु पर्ने प्राविधिक कारण छैन र पनि देहायका आर्थिक कारणले यो भिन्नता भएको देखिन्छ:

^१ वढीमा ३४ पैसा कल ग्रहणका लागि र लामो दूरीसम्म कल पास गर्न आवश्यक हुदा ५० पैसा सम्म वाहन खर्च गरी कुल ८४ पैसा

- क) विकासोन्मुख देशमा अन्तर्राष्ट्रिय अन्तरआवद्धता शुल्क अधिक हुने, जसले गर्दा वाहिरवाट यी देशमा कल गर्दा त्यहां अवस्थित सेवा प्रदायकलाई ज्यादै धेरै शुल्क बुझाउनु पर्दछ, जसले गर्दा उक्त शुल्क भन्दा महशुल उल्लेख्य रुपमा बढी हुन पर्दछ । हाल नेपालमा सेवा प्रदायकहरुले औषतमा प्रति मिनेट रु. ५१-² भन्दा बढी अन्तरआवद्धता शुल्क लिने गर्दछन । यसैका कारण वाहिरवाट हुने कलको महसूल सो भन्दा बढी हुनै पर्ने देखिन्छ ।

तालिका-४ इन्टर्नेट टेलिफोनीका न्यूनतम महशुल दरहरु, ने.रु.प्रति मिनेट (सवै प्रकारका कर सहित) (सम्बन्धित वेभसाइटबाट मिति १४ फेब्रुअरी, २०११ मा लिएको)					
सि.नं.	देश	गुगल	स्काइपी	याहू	नेपाल टेलिकम SIP फोन
१	अफगानस्तान	१९.१७	३०.१०	२४.१४	
२	बंगलादेश	७.१०	११.३६	८.५२	
३	भुटान	१२.७८	१९.१७	१३.४९	
४	भारत	४.२६	७.१०	५.६१	
५	माल्दिभ्स	४९.७०	५५.३८	१७.४०	
६	नेपाल	१३.४९	२८.४०	१८.४६	९.९४*
७	पाकिस्तान	७.८१	११.८६	१३.४९	
८	श्री लंका	८.५२	१२.३५	११.२९	
९	सेनेगल	१७.७५	३१.१७	१४.१३	
१०	इन्डोनेशिया	२.१३	३.१२	६.३९	
११	थाइल्याण्ड	२.१३	५.३३	६.८२	
१२	चीन	१.४२	१.२८	१.२८	
१३	जापान	१.४२	२.१३	१.७८	
१४	अस्ट्रेलिया	१.४२	१.८५	१.२८	
१५	न्यूजल्याण्ड	१.४२	१.८५	१.६३	
१६	अमेरिका र क्यानडा	-	१.८५	१.३५	
१७	मकाओ	२.८४	४.४७	३.७६	
१८	सार्क औषत	१४.८१	२०.८०	१२.६१	

* यो महसूल दर नेपाल टेलिकमले आफना ग्राहकलाई वाहिरवाट कल गर्न मात्र उपलब्ध गराएको छ । अरु सेवा प्रदायकका ग्राहकलाई कल गर्दा यसमा रु.५१- थपि प्रति मिनेट रु. १५१- लिने अनुमान छ ।
माथिका दर १ अमेरिकी डलर बराबर रु. ७१- का आधारमा हिसाव गरिएका हुन

² नेपालमा हाल सेवा प्रदायकहरुले अन्तर्राष्ट्रिय अन्तर्आवद्धता शुल्क रु.४.५०/- देखि रु.५.५०/- अर्थात औषतमा रु. ५१- प्रति मिनेट लिने गरेका छन ।

ख) विकसित मुलुकमा अन्तरआवद्धता शुल्क कम :

विकसित मुलुकहरुले प्रतिस्पर्धाका कारण मुलक वाहिर गरिने कलका निमित्त महसूल कम राख्दछन । विकसित देशमा अन्तरआवद्धता शुल्क कम हुने हुनाले कम महसूल राख्न सम्भव हुन्छ । त्यसमा पनि आफ्नो मुनाफा कम राखेर मूल्य निर्धारण गर्दछन ।

कल वाइपास गर्दा त्यस्तो कल गराउने व्यक्तिले तालिका १ मा देखाइए जस्तै आम ग्राहकले तिर्ने सरह अर्थात कर वाहेक रु.१।- प्रतिकल वा प्रति मिनेट देखि .५५ पैसा देखि वढीमा रु.३।- (कल को प्रकृति हेरी) नेपालका सेवा प्रदायकलाई तिरे पुग्दछ । अधिकांश कल वाइपासवाट आउने कल काठमाण्डौ भित्र हुने र त्यो पनि मोवाइलमा हुने हुनाले कल वाइपास गर्दा त्यस्तो कल वाइपास गराउने व्यक्तिले नेपालको अनुमति प्राप्त सेवा प्रदायकलाई आम ग्राहक सरह औषतमा रु.१.५०।^३ प्रति मिनेट (कर वाहेक) तिर्ने गर्दछ । अनुमति पत्र प्राप्त संस्था मार्फत कल पास गर्ने हो भने औसतमा प्रति मिनेट रु.५।- भन्दा वढी स्थानीय सेवा प्रदायकलाई तिर्नु पर्ने हुन्छ । यो भिन्नताले गर्दा कल वाइपासका निमित्त आर्थिक फाइदाको आधार भएको पुष्टि हुन्छ । धेरै जसो देशमा यस्तो अन्तरआवद्धता शुल्क त्यति धेरै हुदैन । परोक्ष रुपमा यो कुराको पुष्टी गर्न नेपालवाट वाहिर जाने कलको महसूलको विश्लेषण गरौ :

उदाहरणका लागि नेपालवाट भारतमा हुने कललाई नै लिउं । प्रति मिनेट महसूल रु. ०.८० (ब्रोड लिंक, कर वाहेकको दर) वा रु. ३।- (नेपाल टेलिकम, यू.टि.एल) हुन्छ र यही महसूलको केही खण्ड, अर्थात अन्तरआवद्धता र ग्राहकसम्म पुराउने खर्चका रुपमा भारतीय सेवा प्रदायकले पाउछन भने बाँकी नेपाली सेवा प्रदायकले राख्दछन त्यसैले भारतमा अन्तर्आवद्धता शुल्क कम भएको हुनाले मात्र यति कम महसूलमा कल गराउन संभव भएको हो ।

जुन देशमा अन्तरआवद्धता शुल्क कम हुन्छ, त्यस्ता देशमा कल वाइपासको समस्या ज्यादै कम हुन्छ । कुनै देशवाट अर्को देशमा कल गर्दा लाग्ने शुल्क कम्तीमा पनि दुई सेवा प्रदायक विच, अर्थात कल पठाउने र कल ग्रहण वा अन्त्य गर्ने सेवा प्रदायकहरु बीच बाडिन्छ । दुई देशका सेवा प्रदायक मध्ये कसले कति अंश राख्दछ, यो सेवा प्रदायकहरु विच आपसी सहमतिले तय हुने विषय हो । यी २ भाग वरावर मान्ने हो भने कल ग्रहण र अन्त्य गर्ने सेवा प्रदायकले ५० / ५० प्रतिशत पाउछन । अतः यस आधारमा हेर्ने हो भने अन्तरआवद्धता र कल अन्त्य गर्नका लागि कुल महसूलको आधा खर्च हुन्छ भनेर मान्न सकिन्छ । त्यस कारण जुन देशको ग्राहकलाई कल गर्दा कम महसूल लाग्दछ, त्यो देशमा अवश्य पनि अन्तरआवद्धता शुल्क त्यही अनुपातमा कम हुन्छ ।

तालिका ४ को क्र.सं १२ देखि क्र.सं. १६ सम्मका देशमा कल गर्न अति सस्तो छ । ती देशहरुमा कल वाइपास प्राय नगन्य छ । किनकि ती देशमा अन्तरआवद्धता तथा कल अन्त्य गर्न अति कम (गुगलवाट हो भने महसूलको अनुमानित आधा खण्ड अर्थात ७१ पैसा मात्र) छ ।

माथि तालिका ४ मा देखाए जस्तै नेपाल, सेनेगल, माल्दिभ्समा कल गर्न अति महगो छ, अतः त्यहाँ अन्तर्आवद्धता शुल्क निश्चय पनि वढी छ । परिणाम, कल वाइपास प्रचुर मात्रामा हुने संभावना हुन्छ । प्राधिकरणका कर्मचारीहरु माल्दिभ्स र सेनेगलको भ्रमणमा रहंदा गरेको अनुभवले पनि यही कुराको पुष्टि गरेको छ ।

^३ तालिका १ का विभिन्न महसूल दरहरुको औपत

ग) विदेशवाट कल ल्याउन सहजता:

अन्तराष्ट्रिय सेवाको अनुमति पत्र प्राप्त संस्थाहरुले आफूले नेपाल ल्याएको कल अर्को सेवा प्रदायकको संजालमा प्रवेश गराउन धेरै शुल्क लिने मात्र होइन, कलको ठूलो हिस्सालाई त प्रवेश नै निषेध गरेको पनि पाइएको छ। आवश्यकता भन्दा कम अन्तर्भावद्धता सर्किट राख्दा सर्किट व्यस्तताका कारण कतिपय कल निषेध हुन पुग्दछन। कति प्रतिशत कल असफल हुन्छन, सो संख्यालाई सर्किट कन्जेसन (Circuit Congestion) भन्ने गरिन्छ। एन-सेल र नेपाल टेलिकम विच अन्तराष्ट्रिय कलका लागि राखिएका सर्किटमा व्यस्त समयमा ९२^४ % र औषतमा ४६ % सम्म सर्किट कन्जेसन हुने गरेको पाइएको छ,। यो अवस्था भनेको व्यस्त समयमा प्रत्येक १२ कल मध्ये एउटा कल र औषतमा २ कल मध्ये १ कल मात्र सफल हुन्छन भने बाँकी सबै कल असफल हुन्छन।

तर कल वाइपास गर्दा सेवा प्रदायकको फोन वा सिमकार्ड प्रयाग हुने हुनाले यो समस्या धेरै कम हुन्छ। अतः कल वाइपासवाट कल पास गराउन सहज पनि छ र आम ग्राहककालागि यसले समस्या होइन सहजता प्रदान गरेको जस्तो देखिन्छ।

माथिका उदाहरणवाट के स्पष्ट हुन्छ भने अन्तराष्ट्रिय सेवा संचालन गर्ने अनुमति प्राप्त सेवा प्रदायकहरुले आफूले विदेशवाट भित्र्याएको कल अन्य सेवा प्रदायकको संजालमा भरसक नपठाउने र पठाइ हाले पनि अधिक शुल्क लिने अवस्थाले कलइपासलाई सहयोग समेत पुगेको छ।

३ अन्तर्भावद्धता शुल्क (Interconnection Usage Charge – IUC) नियमन:

अन्तर्भावद्धता शुल्कमा यस्तो विषयमा किन त ?

हालसम्म प्राधिकरणले अन्तर्देशीय कलको लागि मात्र अन्तर्भावद्धता शुल्क नियमन गर्ने गरेको विषय माथि उल्लेख भएकै छ। तर अन्तराष्ट्रिय कलका निमित्त भने प्राधिकरणले खासै नियमन गरेको छैन।

विश्व बैंकको सहयोगमा नियुक्त परामर्शदाता (Spectrum Strategy Consultants) ले मिति मार्च २००५ मा दिएको प्रतिवेदन (NTA-2, Consulting Services for Tariff and Interconnection Regime) को आधारमा नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरणको मिति २०६५।०१।१४ गतेको निर्णयानुसार जारी गरिएको नयाँ Interconnection Guidelines, 2065 मिति २०६५।०१।१९ गते देखि लागू गर्ने गरी स्वीकृत गरिएको थियो। परामर्शदाताको प्रतिवेदनमा "International Termination" को दर क्रमिक रूपले घटाउदै लगी सन् २००७ को लागि NRs. 1.80 प्रति मिनेट गर्ने प्रस्ताव पनि गरेको थियो। तथापि प्रस्तावित सबै अन्तर्भावद्धता व्यवस्थामा विमति जनाइ रहेका सेवा प्रदायकहरु वाट "नेपाल बाहिरवाट नेपाल आउने कलको महशूलले नेपाललाई प्रत्यक्ष प्रभाव नपार्ने तर यो व्यवस्था लागू गर्दा नेपालका सेवा प्रदायकहरुको आयमा प्रतिकूल असर पर्ने" भन्ने जिकिरलाई ध्यानमा राखी तत्कालका लागि सेवा प्रदायकहरुको

⁴ नेपाल टेलिकमवाट प्राप्त जानकारी अनुसार Answer seizure Ratio (ASR) केवल ७ द प्रतिशत मात्र भएको जानकारी पाइएको छ। औषतमा Point of Interconnection अर्थात POI विन्दुमा ४६ प्रतिशत सर्किट कन्जेसन भएको पाइएको छ।

अनुरोधमा International Termination Charge (IUC) बाहेक अन्य बुदाँहरु मात्र लागू गराइएको थियो । फलन हालसम्म नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरणले International call को Termination Charge का सम्बन्धमा नियमन गर्ने गरेको छैन ।

International Call Termination को IUC नियमन नहुदा नेपालका सेवा प्रदायकले अन्तराष्ट्रिय बजारको मूल्यांकन गरी आफना दर रेट घटाउने नगरेको हुनाले विदेशी सेवा प्रदायकहरुले नेपालमा सस्तो दरमा कल भित्र्याउने व्यक्ति खोजी गर्ने र त्यसो गर्दा अवैध रूपमा कल भित्र्याउने व्यक्ति खोज्ने हुदा कल वाइपासले प्रश्रय पाउने गरेको हो । त्यस कारण यो अवस्थाले नेपालमा अन्तराष्ट्रिय दूरसञ्चार सेवाको क्षेत्रमा कल वाइपास जस्ता विकृतीलाई प्रश्रय मिलेकोले अन्तर्भावद्धता शुल्क (Interconnection Usage Charge - IUC) र अन्तर्भावद्धता विन्दु (Point of Interconnection – POI) मा हुने Circuit Congestion नियमन गर्न अब जरुरी भैसकेको देखिन्छ

४ International Call Termination Charge उपयुक्त दरको पहिचान:

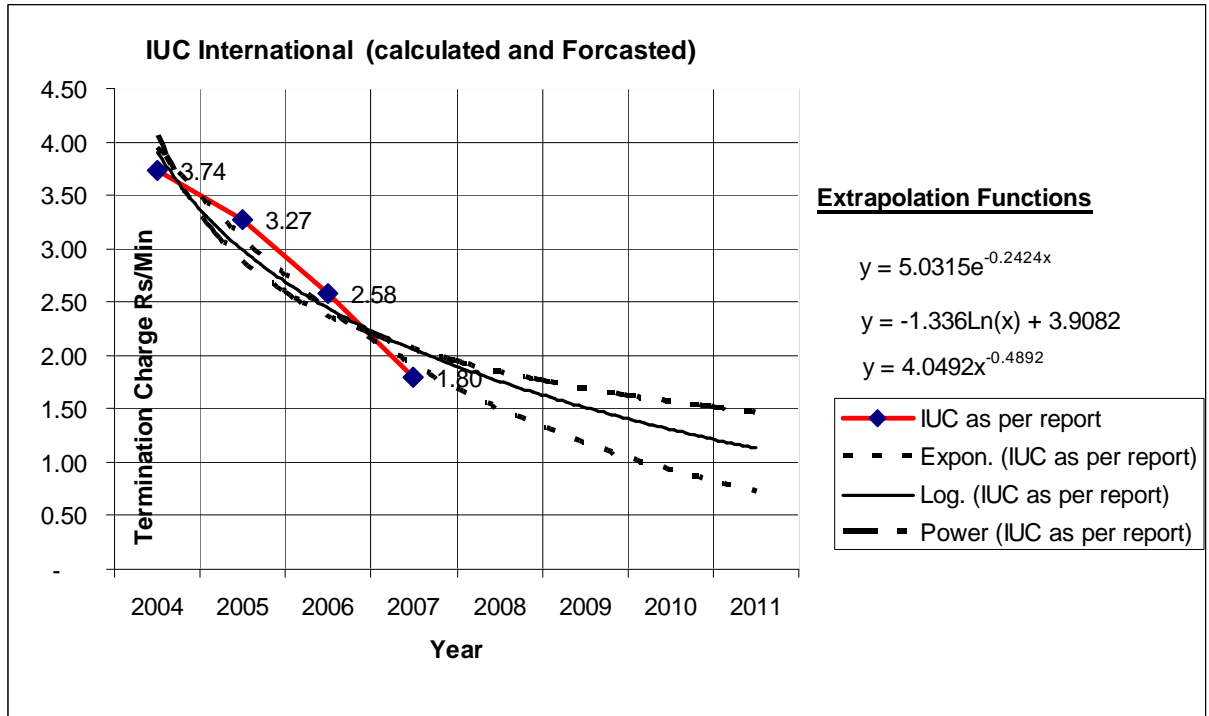
प्राविधिक दृष्टिकोणले स्थानीय सेवा प्रदायकको एक्सचेन्जमा कल टर्मिनेशन गराउंदा लाग्ने खर्च स्थानीय, मोवाइल, अर्न्देशीय वा अन्तराष्ट्रिय कुनै पनि प्रकारका टर्मिनेशन बीच कुनै भिन्नता हुनुपर्ने कारण छैन । देशका कुनै दुइ सेवा प्रदायक विच अन्तराष्ट्रिय कल हस्तान्तरण वरावर हुने अवस्थामा जति अन्तरभावद्धता शुल्क राखे पनि एक सेवा प्रदायकले अर्कोलाई तिर्नु पर्ने कूल रकममा खास असर पर्दैन, किनकि समान किसिमका सेवा प्रदायकहरु विच सिद्धान्ततः दुवै तिर जाने आउने कल वरावर हुने हुनाले प्रत्येकले एक अर्कासंग लिनु र दिनु पर्ने रकम वरावर हुन्छ र एकले अर्कोलाई बुझाउनु पर्ने रकम शून्य हुन्छ । तर शुल्क उच्च हुदा ग्राहकलाई अधिक भार पर्ने र सेवा प्रदायकलाई विना आधार अधिक लाभ हुने गर्दछ ।

परम्परागत रूपमा अन्तराष्ट्रिय कल टर्मिनेशनको चार्ज अन्य टर्मिनेशन भन्दा धेरै राख्ने व्यवहारका कारण धेरै देशमा यो अवस्था अझ पनि विद्यमान छ । तर यो भिन्नता क्रमशः घटी रहेको छ र कतिपय देशमा त शून्य प्राय हुदैछ । उदाहरणका लागि भारतमा अन्तर्भावद्धता तथा कल ग्राहकसम्म पुराउन दुवै प्रयोजनका लागि International Call Termination charge ने.रु.०.४८ प्रतिमिनेट मात्र छ ।

नेपालको लागि अन्तराष्ट्रिय परामर्शदाताले सन् २००४ देखि सन् २००७ सम्म अन्तर्भावद्धता विन्दु सम्मका लागि देहाय बमोजिम को शुल्क प्रस्ताव गरेको थियो:-

Proposed International Termination Charge (ITC)	2004	2005	2006	2007
Rs minute rate for international termination to POI	3.735	3.272	2.577	1.803

तिव्र गतिमा घटदै गरेका यस्ता तथ्यांकहरुको प्रवृत्ति-रेखा (Trend Line) लाई विस्तार गरी हाल अर्थात सन २०११ सम्मका लागि विभिन्न पद्धतीबाट गरिएको प्रक्षेपण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

उल्लेखित तीन प्रक्षेपण (Exponential, Logarithmic and Power) मध्ये सबभन्दा बढी भरपर्दो देखिएको (Maximum Correlation का दृष्टिकोणले) Exponential प्रक्षेपण अनुसार सन् २०११ का लागि यो शुल्क ७२ पैसा प्रति मिनेट मात्र हुन आउछ। स्थानीय कल टर्मिनेशनको औषत दर^५ भन्दा यो दर ४१% मात्र बढी हुन्छ र यो भिन्नता छिमेकी देश भारतकै हाराहारीमा^६ छ।

तर यो दर कायम गर्दा पनि विदेशवाट आउने कलका निमित्त देशका सेवा प्रदायकले पाउने कूल महसूल दर ८६ पैसा देखि १.५६^७ हुन आउछ। अतः विदेशवाट नेपाल कल गर्दा लाग्ने न्यूनतम महसूल यसको करीव दोब्बर अथवा रु. १.७२ देखि रु. ३.१२ प्रति मिनेट हुन आउने अनुमान गर्न सकिन्छ। तालिका ४ संग तुलना गर्दा यो अंक भण्डै भण्डै अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड (Best Practice Bench Mark) कै नजिक पनि देखिन्छ।

^५ यो दर तालिका २ मा देखाइएको छ। कल का किसिमका भार (Weightage) फरक फरक हुनाले यी सबैको औषत निकाल्दा करीव ५१ पैसा प्रति मिनेट हुन आउछ।

^६ भारतमा स्थानीय कल टर्मिनेशन (३२ पैसा प्रतिमिनेट) भन्दा यो अन्तराष्ट्रिय कल टर्मिनेशनको महसूल दर (४८ पैसा प्रतिमिनेट) ५० % ले मात्र बढी छ।

^७ अन्तर्भावद्धता शुल्क, वाहन शुल्क, र Termination शुल्क -पछिल्ला दुइ शुल्क तालिका

५ उच्च International Call Termination Charge का सम्बन्धमा व्यक्त हुने केही भ्रमहरु :

(क) कल टर्मिनेशन शुल्क उच्च भएमा सरकारलाई राजस्व बढी आउछ ।

यो भनाइमा सत्यता छैन । टर्मिनेशन चार्ज धेरै हुनाले विदेशवाट आउने कल महंगो भई विधिवत रुपले आउने कल घटने तर कल वाइपास वढी हुने स्थिति हुन्छ । अतः दर धेरै भए पनि कल संख्या कमी हुन गई राजस्वमा कमी हुन्छ । वरु सस्तो भएमा विधिवत रुपमा आउने कल संख्या बृद्धि भई राजस्व वृद्धि हुने संभावना रहन्छ ।

(ख) सेवा प्रदायकको आय घट्दछ ।

यस भनाइमा पनि सत्यता छैन किनकि महशुल दर घटेमा अनुमति प्राप्त सेवा प्रदायकको सञ्जालमा वढी कलहरु भित्रिने हुंदा शुरुमा आयमा केही कमी भए पनि कालान्तरमा सेवा प्रदायकको आयमा अधिक वृद्धि हुन जान्छ ।

उल्लेखित दुवै मिथक शून्य योगको खेल (Zero Sum Game) को मानसिकतामा आधारित छन ।

(ग) कल वाइपास गराउनेको खर्च पनि सेवा प्रदायककै जति नै हुन्छ, !

यसको सत्यता नभएको कुरा त माथि गरिसकिएकोले यहाँ थप विवेचना गरिएको छैन ।

(घ) वाहिरवाट आउने कलको महसूल उच्च भएमा नेपाल र नेपालीलाई खास असर पर्दैन !

यो भनाइमा पनि सत्यता छैन । धेरै नेपालीहरु आजकल विदेशी श्रम बजारमा कार्यरत छन । तिनीहरुले विदेशवाट नेपालमा आफना परिवारलाई फोन गर्दा धेरै महसूल त्यो पनि विदेशी संस्थालाई बुझाउनु पर्दछ, जसले गर्दा नेपाल आउने रेमिटेन्समा नकारात्मक प्रभाव पर्दछ । यसको प्रत्यक्ष नकारात्मक असर ती नेपाली परिवारमा मात्रै होइन, नेपालको सोधनान्तर स्थितिमा समेत पर्दछ ।

(ङ.) नेपालको दूरसंचार बजार स्यानो भएकोले अन्य देशको महसूल दरसंग तुलना गर्न मिल्दैन !

यो भनाइको कुनै आधार छैन । नेपालवाट वाहिर जाने कलको महसूल कम हुन सक्ने तर नेपाल आउने कलको महसूल दर उच्च हुन कुनै आधार छैन । काठमाण्डौ वाट क्वालालम्पुर जाने हवाई जहाजको भाडा भन्दा क्वालालम्पुरवाट आउने हवाई जहाजको भाडा वढी हुन सक्छ भन्ने भनाइको कुनै तुक नभए जस्तै हो यो भनाइ पनि ।

६. अन्तर्राष्ट्रिय अन्तरर्वावद्धता व्यवस्थाको सिफारिश:

कल वाइपासलाई नियन्त्रण गर्न र विदेशवाट आउने कल नलाग्ने, आगमन कलको न्यून गुणस्तर एवं फयाक्स पठाउन कठिन हुने समस्या समाधानका लागि देहाय वमोजिम गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

६.१ अन्तर्भावद्धता शुल्क घटाउने:

कल प्रवेश गर्दा लाग्ने अन्तरभावद्धता शुल्क कालान्तरमा शून्य बनाउने गरी हाललाई यो शुल्क अधिकतम ७२ पैसा प्रति मिनेट निर्धारण गर्ने ।

यसो गर्दा कूल Termination Charge कर वाहेक प्रति मिनेट ८६^८ पैसा देखि रु. १.५६ हुन आउछ । कालान्तरमा अन्तर्भावद्धता शुल्क शून्य हुदा यो शुल्क (कर वाहेक) प्रति मिनेट कूल १४ पैसा देखि ८४ पैसा हुनेछ ।

६.२ POI Congestion हटाउने:

अन्तराष्ट्रिय कल प्रवेश बिन्दु (Point of Interconnection - POI) को Congestion ३ प्रतिशत भन्दा बढी हुन नपाउने व्यवस्था कडाइका साथ लागु गर्ने ।

६.३ उपरोक्तानुसार गर्न सरोकारवाला संग अन्तर्कृया गरी निर्ष्कर्षमा पुग्ने ।

माथि बुंदा ६.१ र ६.२ मा प्रस्ताव भए बमोजिमका व्यवस्था गर्दा कल वाइपास कार्य धेरै हद सम्म नियन्त्रण हुने विश्वास गर्न सकिन्छ । तथापी यी सबै प्रयास गर्दा पनि पूर्ण रुपले कल वाइपास नियन्त्रण हुन भने सक्दैन । उच्च कर दर (३०.३ % भन्दा बढी^९) भएको र राज्यका संयन्त्रहरु प्राविधिक रुपले पूर्ण क्षमतावान भइ नसकेको अवस्थामा कल वाइपासका रुपमा हुने टेलिफोन कलको चोरी पैठारी नियन्त्रण गर्न प्राधिकरण, सेवा प्रदायक, नेपाल प्रहरी, आम उपभोक्ता लगायत सबै सरोकारवालाहरुको संयुक्त प्रयास निरन्तर जारी राख्न सकिएमा कल वाइपास जानेर अपराधलाई न्यूनीकरण गर्न भने अवश्य सम्भव छ ।

-----अन्त्य-----

^८ ७२ + १४ = ८६, र ७२+३४+५० = १.५६

^९ आयको ४ % रोयल्टी, २ % ग्रामिण दूरसञ्चार विकाष कोष, १० % सेवा शुल्क, १३ % भ्याट, र आयकर गर्दा

अनुसूचि १: : अन्तर्राष्ट्रिय कलको महशुल दर (रु./प्रति मिनेट) कर बाहेक

क्र.सं.	देश	नेपाल टेलिकम	ऐनसेल	यूटिएल	एसटिएम	नेपाल स्याटलाईट	स्मार्ट टेलिकम
१	बंगलादेश	६००	६००	४००	१२००	१४.९०	१५००
२	भुटान	१५००	१५००	१५००	१५००	१६.५०	१८००
३	भारत	३००	५००	३००	६००	८.९५	१२००
४	पाकिस्तान	६००	८००	८००	१२००	१४.९०	१५००
५	भाल्दिभ्स	१५००	१५००	१५००	१५००	१६.५०	१८००
६	श्रीलंका	१२००	१२००	१०००	१२००	१४.९०	१५००
७	अफगानिस्तान	२४००	२०००	१५००	२४००	२६००	३०००
८	थाइल्याण्ड	३००	५००	४००	१२००	१४००	१८००
९	मलेसिया	५००	६००	४००	८००	११.९५	१४००
१०	सिंगापुर	३००	५००	४००	८००	११.९५	१४००
११	चीन	३००	५००	४००	८००	११.९५	१४००
१२	हङ्कङ	३००	५००	४००	८००	११.९५	१४००
१३	दक्षिण कोरिया	५००	६००	४००	१२००	१४००	१८००
१४	जापान	८००	१०००	१०००	१२००	१४००	१८००
१५	साउदी अरेबिया	१२००	६००	१२००	२०००	२२००	२४००
१६	कुवेत	१२००	२०००	१०००	३०००	२९००	३६००
१७	कतार	१२००	२०००	१२००	२०००	२२००	२४००
१८	इरान	१२००	२०००	१५००	३०००	२९००	३६००
१९	इराक	१२००	२०००	१५००	३०००	२९००	३६००
२०	लेबनान	१२००	२०००	१५००	३०००	२९००	३६००
२१	अमेरिका	३००	४००	४००	८००	११.९५	१४००
२२	क्यानडा	३००	२४००	४००	८००	११.९५	१४००
२३	बेलाईत	१०००	१५००	१५००	३०००	२९००	३६००
२४	अष्ट्रेलिया	१०००	२४००	१५००	२०००	२२००	२४००
२५	रसिया	८००	२४००	१०००	३०००	२९००	३६००